

I denne oppgaven skal jeg først gjøre rede for begrepene universalisme, etnosentrisme og kulturrelativisme. Hvilke debatter utspiller seg utfra disse begrepene og hva har de å bety i en stadig mer global verden? Følgelig vil jeg drøfte forholdet mellom det universelle og det unike, samt hvordan dette forholdet har betydning for vår måte å forstå regionale forskjeller på, både på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Universalisme

Begrepet universalisme innebærer tanken om at det finnes en universell standard som alle samfunn og kulturer bør innrette seg etter. Det innebærer ikke nødvendigvis et mål om å skape en homogen verden hvor kulturforskjeller skal forsvinne, men å innføre et universelt minstekrav som skal være gjeldene for alle individer og samfunnsgrupper, uavhengig av hvor i verden du er født og oppvokst. Det klassiske eksempelet på universalisme er *De internasjonale menneskerettighetene* som er konstruert og utarbeidet av de *Forente Nasjoner, FN*. Til tross for at disse menneskerettighetene er anerkjent av samtlige medlemsland i FN, blir de i svært ulik grad tilfredsstilt av ulike stater i verden. Spørsmålet om det finnes et idealsamfunn reiser seg og man kan kritisere menneskerettighetene for å være et uttrykk for Vestens hegemoni i dagens globale tidsalder, da disse først og fremst er konstruert etter vestlige verdier og standarder. En innvending mot denne kritikken er at menneskerettighetene er ikke primært ment som kulturimperialisme og utrensing av for eksempel muslimskdominerende samfunn. De representerer først og fremst et individfokus, en verdi og ett håp om at alle mennesker skal ha retten til å leve et verdig liv uavhengig av nasjonalitet, språk, religion og etnisitet. Universalisme beskriver også det globale konsumersamfunnet der hvor vi finner mye av den samme konsumerkulturen på samtlige kontinenter.

Etnosentrisme

Etnosentrisme er et begrep som brukes om en fraværende evne til å forstå eller godta annet enn sine egne perspektiver. I en etnosentrisk tilstand vil man se sin egen kultur som universell gyldig, mens fremmedkulturer vil fremstå som avvik fordi man klarer ikke å se verden med annet enn sine egne kulturelle og innarbeidede briller. Etnosentrismedebatten går således ut på hvordan "*de andre*" ser på vår kultur? Det er en tendens til at vi, som endel av Vesten, ser det som vårt mandat å lære *de andre* hvordan et godt integrert samfunn bør fungere for sin fortsatt eksistens. Det kan fort føre til en drakamp om hvem sin kultur som bør ha universell gyldighet, hvorpå det kan eskalere til å bli motstridende kulturer som resulterer i såkalt kulturfundamentalisme. Teoretikeren Samuel P. Huntington har på dette område skrevet en meget innflytelsesrik artikkel med tittelen "*The Clash of Civilization*", dog er den mye diskutert. I denne artikkelen skriver Huntington at fremtidens konflikter vil kunne ut av slik kulturfundamentalisme og oppstå mellom de ulike sivilisasjonene. Konflikter som tidligere foregikk mellom stater eller ideologier, vil nå foregå mellom sivilisasjoner, hvorpå konfliktene vil være enda mer blodige og ødeleggende. Jeg skal ikke gå mer inn på hans hypotese her, men hans artikkel viser mye av det som etnosentrismen handler om, nettopp at dersom man vurderer sin kultur eller sivilisasjon som en universell overhøyhet, kan dette medføre fremmedfrykt.

Kulturrelativisme

Kulturrelativisme er evnen til å forestille seg at verden og tilværelsen ikke ser identisk ut for alle mennesker, siden vi er født inn i ulike kulturer, men at den avhenger av erfaringsgrunnlaget vårt. Begrepet brukes om evnen til å se andre kulturer med de innfødtes øyne og således vil fremmede trosforestillinger, skikker og normer gi mening. Klarer man å tilegne seg et kulturrelativistisk syn, åpner det som oftest opp for refleksjon over sine egne perspektiver og sitt eget ståsted. En vil da se sin hjemmekultur med nye øyne. Skal man gjøre forskning eller feltarbeid i en fremmed kultur er

kulturrelativisme en nødvendighet for forskeren. Antropologer har i senere tid blitt kritisert for å være overdrevne kulturrelativister og for å ha oversett individers verdighet og særpreg. Dette har ført til at begrepet i det daglige har fått en negativ undertone. Her er det viktig å skille mellom metodisk og moralsk kulturrelativisme. Det innebærer at man ikke behøver å være moralsk enig med og støtte opp under fremmedkulturers skikker og normer, men at man har tilegnet seg en metodisk kulturrelativisme som gjør det mulig å forske på og forstå andre kulturer. Klarer man ikke å skille mellom disse to typene å arbeide og tenke kulturrelativistisk på, vil man miste sitt objektive forskerverktøy, og det ville da være liten vits å gjøre et feltarbeid, siden man drar til en fremmedkultur bare for å bekrefte sine forkunnskaper og fordommer. Debatten rundt kulturrelativisme dreier seg om at det er fort gjort å rangere kulturer utfra et hierarki etter hvor moderne (og vestlig?) en kultur har utviklet seg og at man således anser noen kulturer som mer verdifulle. Dette er en debatt jeg går nærmere inn på i den kommende diskusjonen om forholdet mellom det universelle og det unike.

Det universelle og det unike i en global tidsalder

Videre i min besvarelse ønsker jeg å beskrive forholdet mellom det universelle og det unike, i tillegg til å diskutere hvordan det har betydning for vår måte å forstå regionale forskjeller på. Som allerede nevnt i redegjørelsen av begrepet universalisme, lever vi i en global tidsalder der tid og rom har mindre betydning, noe som igjen fører til at kulturer sprer seg raskt og påvirker hverandre i et mye større omfang enn tidligere. Det er lett å få inntrykk av at kulturforskjellene minsker rundt om i verden og det snakkes mye om en homogenisering av kulturer, men dette er ikke helt korrekt. At mennesker i verden har tilgang til mye av de samme produktene når det gjelder mat, musikk og forbruksvarer, uavhengig av om de befinner seg i USA, Tyskland eller Thailand er vanskelig å nekte for. Et eksempel på dette er at internasjonale hurtigmatskjeder som McDonald's og Subway finnes i store deler av verden, alt fra Nanjing, Mumbai og Kairo til Paris og San Francisco. Mye av den samme musikken blir spilt på radioen i alle de nevnte verdensmetropolene og store kleskjeder selger varene sine, både i byene rundt om i verden, men viktigst av alt er muligheten for handel over internett, som har ført til at moter sprer seg meget hurtig og i stort omfang. Allikevel er det slik at en kultur sjelden endres raskt og revolusjonerende, det er noe iboende i folks kulturer som de ikke ønsker å gi slipp på. Kulturer er aldri helt statiske og uforanderlige, men det er visse ting i ulike kulturer som er mer essensielt og uforanderlig. For eksempel i India har kua en helt spesiell og religiøs betydning som har vist seg å være så kulturelt innarbeidet, at synet på kua som hellig virker å være imperativt i det indiske narrative. Til tross for at kua er hellig og har en høy symbolsk verdi i landet, har den amerikanske hurtigmatskjeden McDonald's etablert seg i landet, noe som er veldig motstridende siden kjeden baserer seg på hamburgere laget av storfekjøtt. Suksessen skyldes derimot at kjeden har tilpasset seg det unike med indisk kultur og introdusert råvarer som faller bedre i smak blant inderne. Dette fenomenet har vist seg å være tilfellet flere andre steder, det er her snakk om en såkalt *glokalisering*, der det universelle blir partikularisert og tilpasset den lokale kulturen.

Visse ting ved en kultur viser seg altså å være viktigere og mer implisitt enn de mer valgrie og flyktige aspektene ved en kultur. Vi definerer dette som kulturkjernen, det som vanskelig lar seg forandre og som virker å inneha en stor grad av kontinuitet. Det ovenfornevnte eksempelet fra India med deres restriksjoner rundt det å konsumere storfekjøtt, er en slik kulturkjerne i India. Det universelle får altså ikke gjennomslag fordi det unike står meget sentralt. Vi skal nå bevege oss litt hjemover og se på dette forholdet i en norsk kontekst. Norge er som kjent endel av den vestlige sivilisasjonen og vi er endel av den vestlige sfære som virker å ha hegemoni på den globale arena. Dette fører til at vi lettere adopterer kulturtrekkene som ekspanderer, siden den globale kulturelle universalismen ofte har røtter i USA, som også er endel av den vestlige sivilisasjon. De siste tiårenes økte press utenfra og homogeniseringen som har foregått, både innad i Vesten og i den globale verden generelt, har derimot vist seg å føre til at det har blitt enda viktigere for nordmenn å fremheve det unike med vår kultur. Et godt eksempel på dette er fremveksten, eller tilbakekomsten, av bunad og folkedrakt i landet. Det har blitt enda viktigere enn på lenge å ikle seg bunad når man skal confirmere seg og vi ser norske kvinner og menn som stolt tar dem ibruk på vår nasjonaldag. Dette er en kulturkjerne i Norge, der det tradisjonelle og folkelige skal fremheves. Det kan virke som om det

universelle har gjort oss nordmenn enda mer stolte av det som er unikt med vår kultur.

Globaliseringen har uten tvil medført at det universelle raskt sprer seg gjennom media og internett, og det apellerer til store deler av verden. På den andre siden ser vi et økt fokus på det unike og særegne. Ytre press eller påvirkning har ført til et forsterket indre samhold. Dette er en teori vi kjenner igjen fra sosiologen George Simmel. Simmels regel går ut på at en gruppes indre samhold blir desto viktigere ettersom hvor sterkt ytre press gruppen opplever. Denne modellen er også gyldig når det gjelder kulturer. Når en kultur påvirkes av universelle verdier og standarder, vil det unike med denne kulturen bli enda viktigere og stå mer sentralt. Særlig viktig blir det for minoritetskulturer som ikke sjelden blir utsatt for påvirkning både fra en majoritetskultur innenfor sitt land eller territorium, samt den universelle globale påvirkningen. Faren med Simmels modell er at den innebærer gode vilkår for etnosentrismen, siden det ytre presset kan oppfattes som en trussel. Menneskene eller gruppene som opplever et slikt ytre press kan fort bli så opptatt av å beskytte sin egen kultur at de vil ikke klare å se andre kulturer med et kulturellevistisk syn. Menneskene kan da være disponible for å leve i en tilstand av kulturfundamentalisme, hvor de ikke nødvendigvis ser på sin egen kultur som noe bedre og mer verdt i et hierarkisk system, men at de har rett til å beskytte seg selv og sin kultur for nedbrytende innflytelse utenfra. Kulturfundamentalisme har de siste årene funnet sted i stadig større grad som følge av økt globalisering og universalisering, og da særlig i den ikke-vestlige delen av verden. Hendelsene i Midtøsten i disse dager hvor gruppen *ISIS*, eller *IS - Islamsk Stat* som de selv kaller seg, handler utifra et ønske om å opprette et eget kalifat, kan ses på som en type kulturfundamentalisme. Trolig som et resultat av Vestens hegemoni i vår tidsalder. Gruppen står for muslimske verdier og ønsker å leve i en stat hvor de kan ha kontroll på og sensurere globale fenomener som har til hensikt å være universell standard. Denne gruppen, som har utartet seg til å bli en radikal terrorgruppe, hadde i utgangspunktet til hensikt å beskytte sin region fra vestlig innflytelse og makt. De mener følgelig at deres region er noe unikt som ikke lar seg moderniseres etter universelle standarder som er konstruert av vestlige land.

For å bevege oss bort fra det mest kontroversielle eksempelet reiser vi nå hjemover igjen og ser på dette fenomenet i en norsk kontekst. Vi liker å dele opp vårt vidstrakte land i en rekke unike og autonome regioner, som for eksempel region Sørlandet og region Midt-Norge. Det er viktig å merke seg at dette er ikke noen essensielt territorielle regioner med en endelig og udiskutabel grense. En region er alltid i en sosial konstruksjon, hvor man har en felles forståelse av historie og særpreg i den aktuelle regionen. Regionene her til lands har visse institusjoner og en kultur som gjør dem unike i forhold til de andre regionene i Norge. Simmels regel er også anvendbar her for å beskrive et stadig mer relevant fenomen der regionene lar seg påvirke av globaliseringen som finner sted i Norge, men hvor det samtidig har blitt mer og mer viktig å understreke det unike med sin region. Vi lever i en liten nasjon, målt både etter areal og innbyggertall, men vår nasjonale stolthet og identitet står veldig sterkt blant folket og lar seg ikke rokke for mye ved av global påvirkning. I internasjonale sammenhenger ønsker vi gjerne å fremheve at det å være norsk er noe helt unikt og følgelig lett atskillelig fra det å være for eksempel svensk eller dansk. Internt i landet forsvinner derimot litt av denne nasjonalromantikken til fordel for lokal og regional forkjærlighet. Til tross for at vi lever ganske forskjellige liv i nord og i sør med tanke på kultur og geografiske forhold som klima og topografi, blir regionene i ganske identisk grad og tempo påvirket av universaliseringen. Ungdom i Kirkenes i nord og Kristiansand i sør følger de samme motene og forbruksmønstrene, men allikevel så er det en implisitt holdning eller mentalitet som gjør at det er viktig for disse ungdommene å være stolte av den regionen de kommer fra. Et annet og litt annerledes eksempel er at når ungdom i dag, som flytter ut fra sin region for å jobbe eller studere, opplever at ting faktisk gjøres på en litt forskjellig måte i andre regioner av landet og at det å snakke om en norsk kultur er litt misvisende. Før han eller hun flyttet ut fra sin region var det kanskje ikke så vesentlig hva det er som er unikt med den hjemlige regionen, men i møtet med en ny og annen region vil ofte følelsen av det unike hjemstedet komme fram. Da kan det plutselig bli viktig for denne personen å markedsføre og påpeke at han eller hun kommer fra en annen region og at de har ting der som er helt unikt og annerledes enn i sin nåværende tilværelse. Det kan jo virke som om dette peker fram mot en ambivalent og rotløs tilværelse for ungdom idag, dersom de opplever denne tautrekkingen mellom det universelle og det unike, men jeg tror heller at det har mer positive utslag. Folk blir mer bevisst på sine røtter, men vurderer derimot ikke sin egen kultur som noe bedre enn fremmedkulturer. Både på nasjonalt og internasjonalt nivå gir det grobunn for at unge i dagens samfunn kan tilegne seg en kulturellevistisk holdning, enten bevisst eller ubevisst.

Oppsummering

Begrepene universalisme, etnosentrisme og kulturrelativisme er alle svært sentrale i dagens samfunn både innad i Norge og på den internasjonale arenaen. Universalisme handler om at noe kan ha eller bør ha en universell global gyldighet uavhengig av landegrenser og territorium. Etnosentrisme og kulturrelativisme kan vi karakterisere som antonymer siden kulturrelativisme handler om evnen til å se og forstå andre kulturer enn sin egen, mens etnosentrisme er en mangel på slike evner. I hoveddelen drøftet jeg så forholdet mellom det universelle og unike, der jeg forsøkte å påpeke at vi lever i en verden som i økende grad blir globalisert, noe som igjen fører til en viss grad av universalisering i levemåte og livssyn. Til tross for dette så ser vi at det fortsatt er noe unikt med alle regioner og steder i verden, det finnes en såkalt kulturkjerne som virker å være uforanderlig. At kulturer er statiske og absolutte er for lenge siden blitt avvist, men som et resultat av global påvirkning ser vi at det unike og tradisjonelle med en region, i mye større grad blir vist frem i dagens samfunn. Dette gjør seg gjeldene i Norge som ellers i verden. Vi virker å ha stor respekt for det unike og vi tar det med oss inn i vår forståelse av regionale forskjeller i den stadig mer universaliserte verden vi lever i.